

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO’NUN DEĞİŞEN KİMLİĞİNİN POSTYAPISALCI
KURAM VE ZİRVE BİLDİRİLERİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

**EXAMINATION OF THE CHANGING IDENTITY OF NATO AFTER THE COLD WAR
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE POSTSTRUCTURALISM THEORY AND
SUMMIT DECLARATIONS**

Cüneyt DEMİR*

Özet

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

25.04.2021

Kabul Tarihi

11.06.2021

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Avrupa’da büyük bir yıkım meydana gelmiştir. Almanya ikiye bölünmüş, İngiltere eski gücünü yitirmişti. Avrupa’nın artan Sovyetler Birliği (SSCB) tehdidi karşsı korunması amacıyla, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğünde Kuzey Atlantik Anlaşması imzalanmıştır. SSCB’nin dağılmasıyla Transatlantik ittifakın askeri kanadı olan NATO’nun görevinin sona erdiği tartışmaları yaşanırken, NATO kendine yeni görev alanları belirleyerek varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Bu çalışmada, sosyal gerçekliğin ve kimliğin söylemsel ve dilsel pratiklerle oluşumunu savunan postyapısalcı felsefe çerçevesinden hareketle NATO’nun değişerek varlığını devam ettirmesi konusu incelenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öncelikle uluslararası ilişkiler disiplninde postyapısalcı teori ele alınacak ve ardından NATO’nun genişlemesi, dönüşümü, değişimi ve yeni bir kimliğe bürünmesi amacıyla yapılan NATO zirvelerinden çıkan bildirimlerin söylemsel olarak yeni NATO kimliğini inşası ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede postyapısalcı teori ve NATO’nun dönüşümü ve değişimi ile ilgili literatür taraması yapılmış ve NATO zirve bildirimlerinden faydalanılmıştır. NATO’nun varlığının sorgulandığı 1990 sonrası dönemde, NATO zirvelerinde yeni tehdit tanımlamaları söylemsel olarak ortaya konulmuş, bu çerçevede NATO’nun varlığını devam ettirmesi için yeni misyonlar edinmesi sağlanmıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası terörizmle mücadele kapsamında NATO’ya yeni görevler atfedilmiş, bu çerçevede Kuzey Atlantik’in savunulması amacıyla bölgesel bir örgüt olarak kurulan NATO’nun küresel bir örgüte dönüştürülerek, varlığını sürdürmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Postyapısalcılık, NATO, Soğuk Savaş, NATO’nun Dönüşümü, Terörizm

* Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, cnytdmr52@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7053-9357.

Abstract**Research Article****Received****25.04.2021****Accepted****11.06.2021**

After the end of the Second World War, a great destruction occurred in Europe. Germany was divided into two, England lost its former power. In order to protect Europe against the increasing threat of the Soviet Union (USSR), the North Atlantic Treaty was signed under the leadership of the United States of America (USA). While there were discussions that NATO, the military wing of the Transatlantic alliance, came to an end with the dissolution of the USSR, NATO managed to maintain its existence by determining new mission areas for itself. In this study, it will be tried to examine the subject of NATO's continued existence by moving from the framework of poststructuralist philosophy, which advocates the formation of social reality and identity through discursive and linguistic practices. For this purpose, first of all, poststructuralist theory in the discipline of international relations will be discussed, and then the discursive construction of the new NATO identity will be tried to be revealed by the statements made at the NATO summits with the aim of NATO's enlargement, transformation, change and taking on a new identity. In this context, a literature review on poststructuralist theory and NATO's transformation and change was made and NATO summit statements were used. In the post-1990 period, when NATO's existence was questioned, new threat definitions were put forward discursively at NATO summits, and within this framework, NATO was provided with new missions to maintain its existence. Especially after September 11, 2001, new duties were attributed to NATO within the scope of the fight against international terrorism, and within this framework, NATO, which was established as a regional organization for the defense of the North Atlantic, was transformed into a global organization and it was aimed to maintain its existence.

Keywords: Poststructuralism, NATO, The Cold War, NATO's Transformation, Terrorism

Giriş

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Realist yazarların çoğu NATO'nun artık görevsiz kaldığından hareketle, ittifakın ortadan kalkacağı gibi bir düşünceye sahipti. Liberal yazarlar ise ittifakın kendisini yeni koşullara adapte etmesinin kolay olacağından bahsetmişlerdi. Bu ortamda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonrasında akıllarda tek bir soru cevaplanmayı bekliyordu "NATO yaşayamaya devam edebilecek mi?" Hem realist yazarlar hem de liberal yazarlar bu soruya tatmin edici bir cevap bulmamışlardır. NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) anlaşması Nisan 1949'da Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 51. Maddesinde tanımlanan bir "toplu savunma ittifakı" olarak kurulmuştu. İttifak 14 Avrupa ülkesinin yanında Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'yı ortak savunma zemininde birleştirmişti. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da hissedilen SSCB tehdidine karşı kurulan NATO, tehdidin ortadan kalkmasının ardından yeni bir kimlik ve meşruiyet arayışı içerisine girmiştir. NATO'nun bu arayışı fazla uzun sürmemiş, Doğu Bloğunun çözülmesinden sonra Balkanlarda baş gösteren siyasi bunalım ve çatışma ortamı, Avrupa'da istikrarın yeniden sağlanması konusunda NATO'ya olan ihtiyacı tekrardan gündeme getirmiştir.

Bu amaçla NATO görev alanı dışında oluşan yeni tehditleri hedef gösterip, içeride yeni bir kimlik kazanmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede dünya siyasetinin köklü bir şekilde değiştiği 1990'lar sonrasında, NATO kendisine yeni bir rol biçerek, Kuzey Atlantik bölgesini savunan bir savunma örgütünden çıkarak, küresel ölçekli sorunlara çözüm getiren bir küresel savunma örgütü kimliği kazanmaya gayret göstermiştir. Bu amaçla öncelikli olarak Avrupa'nın doğusu ile batısını NATO şemsiyesinde bir araya getirmeye çalışılmış, Doğu Avrupa'nın eski Varşova Paktı üyesi ülkelerinin NATO şemsiyesi altına alınmasına gayret edilerek genişleme stratejisi benimsenmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrası artan küresel terörizm NATO için yeni bir "dışarıda düşman" olarak tanımlanmış ve içeride terörizmle mücadele eden NATO kimliği yeniden oluşturulmuştur.

Bu çalışma NATO'nun varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği tartışmalarından çok, kimliklerin ilişkisel olarak ve söylemler üzerinden inşa edildiğini vurgulayan Postyapısalcı kavramsal çerçeveden hareketle yapılmıştır. NATO'nun Doğu Bloğu lideri SSCB'nin çöküşü sonrasında, kuruluş amacının ortadan kalktığı ve görevsizlik yorumlarının yapıldığı dönemde, yeni hedefler ve görevleri söylem üzerinden nasıl inşa ettiğinin postyapısalcı bir incelemesini yapmaktadır. Bu çerçeve çalışmanın yanıt aradığı temel soru, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun görevsizlik tanımına karşı, yeni kimlik inşasını nasıl yaptıdır. Bu sorunun cevaplanmasında postyapısalcı kuramın kullanılmasının sebebi, kuramın savunduğu, gerçeğin söylemsel olarak inşa edildiği varsayımı üzerinden hareketle, NATO zirvelerinde alınan kararların yeni kimlik inşasında önem taşıdığı düşünülmesidir. Çalışmada ayrıca, NATO'nun terörizmle mücadele hedeflerini gerçekleştirmek için, genişleyerek küresel bir savunma örgütüne dönüşme çabası ortaya konulmak istenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, postyapısalcı felsefenin doğuşu ve temel varsayımları üzerinde durularak, teorinin ortaya çıkışında etkili olan kişiler ve düşünceleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, postyapısalcı anlayışın uluslararası ilişkiler disiplinine entegre edilmesi konusuna değinilmiş, bu çerçevede temel dinamikler ve kavramlar açıklanmış ve ortaya konulan söylem, kimlik, dış politika gibi kavramların irdelenmesi sağlanmıştır. Çalışmanın son bölümünde NATO'nun dönüşümünün ve varlığını sürdürme çabasının, postyapısalcı kuramın ortaya koyduğu varsayımlar çerçevesinde incelenmesi sağlanacaktır.

1. Postyapısalcı Yaklaşım

Uluslararası İlişkiler disiplinde Postyapısalcı anlayış, 1960'lar sonrası gelişen “*Kıta Avrupası*” felsefesinden etkilenerek oluşmuştur (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 380). Postyapısalcı araştırmacılar, Fransız filozoflar Jacques Derrida (1930-2004) ve Michel Foucault'nun (1926-1984) çalışmalarını temel alarak, sosyal teoriyi uluslararası ilişkiler disiplinine entegre etmeye çalışmıştır (Aydın Düzgüt, 2015: 155). Postyapısalcılık olarak adlandırılan yaklaşımlar uluslararası ilişkiler alanında postmodernizm ile çoğu zaman aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Postmodernizm, 17.YY sonrası kapitalizm, modern-bürokratik devlet, Protestanlık gibi yeni olgularla oluşan ve özne-nesne karşıtlığına dayalı “Kartezyen bilgi üretiminin” bir eleştirisidir (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 380). Postyapısalcılık ise, bir şeyin ne olduğuyla değil ne olmadığıyla anlam bulacağını savunan bir fikir beyan etmekteydi. Postyapısalcı yaklaşım, uluslararası sistemin yapısı, devletler, örgütler gibi aktörlere yoğunlaşmak yerine egemenlik, anarşi, dış politika ve kimlik kavramlarını eleştirel şekilde analizi üzerine yoğunlaşmıştır.

1.1. Teorinin Varsayımları

Postyapısalcı yaklaşımın varsayımlarına geçmeden önce yapı kavramından kısaca durmakta fayda vardır. Yapı terimi Latince'de kurmak, yapmak, inşa etmek anlamlarına gelen “*struere*” kökünden türemiştir. Yapı kavramı sosyal teorinin en temel kavramlarından biri olmasına rağmen tanımı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bedia Akarsu'ya göre yapı, “*öğeleri birbirine ve kendisine bağlı olan ancak, öğelerin toplamından daha fazla şey oluşturan bir bütündür*” (Akarsu, 1975: 183). İngiliz sosyolog Giddens'a göre ise yapı, aktörler ve gruplar arasındaki ilişkiyi ima eden karşılıklı etkileşim düzenlerini ve bu ilişkinin zaman içindeki devamlılığını belirtir. Giddens yapının, toplumsal sistemlerin yeniden üretiminde sürekli yinelenen, bazen açık bazen gizlenmiş kurallar, kodlamalar ve kaynaklar olduğunu vurgulamıştır (Ongur, 2015: 240). Adnan Onart'a göre yapı, ancak toplum içinde ortaya çıkar ve yapı tek tek bireylerin uzlaşmasına dayansa da bireyleri aşmaktadır. Yapı, tek tek bireylerin oluşturamayacağı, değiştiremeyeceği ve ortadan kaldıramayacağı bir düzendir. Yani yapı toplum içinde ortaya çıksa da tek tek kişilerin değiştirip, ortadan kaldıramayacağı bir olgudur. Bu yönüyle yapısalılık ise kişilere boyun eğdirerek öznellik karşıtı bir hal almaktadır (Onart, 1973: 236).

Yapısalcılık, dil, kültür, toplumun analizi gibi alanlarda kullanılan bir yaklaşım olmuştur. Yapısalcılığın temel noktası İsviçreli dilbilimci Saussure'un dili bir göstergeler sistemi olarak analiz eden yapısal dilbilimi yaklaşımıdır (Kotlu, 2007: 43). Ona göre gerçeklikle ilgili her şey tamamen söylem içinde inşa edilir. Onun tanımının farkı, gerçekliğin dışarda nesnelere değil, “*dil içinde söylemlerde saklı*” olmasıdır. Onun bu yapı kavramına dil kökenli vurgusu, yapısalcılık teorisinin kökenini oluşturmuştur.

Yapısalcılık sonrası olarak tarif edebileceğimiz Postyapısalcılık ise, çoğunlukla yapısalcılık ve modernizm eleştirileriyle şekillenen bir yaklaşımdır. Postyapısalcı teorisyenlerin yaptığı önce yapısalcı ilişkiler analizini bir veri olarak almak ve ardından yapısalcıların yanlışlarını ortaya koyarak kendi söylemlerinin doğruluğunu göstermeye çalışmaktır (Say, 2013: 345). Postyapısalcı teoriyi kesin tanımlanabilir ya da değişmez bir kalıp içerisine sokarak tanımlamak mümkün değildir. Çünkü Postyapısalcı teori, dilbilim, insanbilim ve toplumbilim gibi çeşitli disiplinler arası yeni bir söylem alanı olarak ortaya çıkmıştır (Güler, 2013: 49). Postyapısalcı analizler yapı-söküm, çifte-okuma ve soybilim gibi metotlar kullanarak analizlerini yapmaktadır.

1.1.1. Yapı-Söküm (Deconstruction)

Yapı-söküm¹ metodu, bir metnin gizli anlamlarını ortaya koymayı, bunun için de metni parçalarına ayırmayı ve gözden kaçmış anlamlarını aramayı ifade etmektedir. Çünkü çoğu zaman gizli anlamlar metinde açıkça yer almak yerine, alt metinlerde ifade edilmektedir (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 153). Yapı-söküm bir metnin temel anlamının detaylı analizi anlamına da gelir. Bu analiz metinde ihmal edilen çeşitli yönlerin (dipnotlar gibi) ya da ikincil anlamların ortaya çıkarılmasını amaçlar. Yapı-söküm, bu nedenle, “*benzerlik*” (sameness) ve “*farklılık*” (difference) türünden, görünen “*çelişkili zorunluluklar*” (imperative) ile ilgili yasaklayıcı bir metodoloji geliştirmektedir. Yapı-söküm tekniğinin öncüllerinden Derrida'nın herhangi bir metnini okumak ise, bu ikili görünüşü yeniden doğrulamadan/tekrarlamadan öteye gitmeyecektir. Derrida'ya göre yaşadığımız dünyadaki sorunların kaynağında “*dil sorunu*” yer almaktadır (Orman, 2015: 63–65).

Derrida, bir kavramın ancak onun karşıtı ile anlam kazanacağından bahsetmiştir (herşey zıttıyla kaimdir). Örneğin iyilik kavramı kötülük kavramı ile anlam kazanır. Yani ikinci kavram birinci kavrama varlık kazandırmaktadır. Bir başka varsayımına göre, kavramsal karşıtlar tarafsız değildir ve aralarında bir hiyerarşi bulunmaktadır. İki karşıt kavramdan biri diğerine üstün ve ayrıcalıklıdır (Arı, 2014: 26). Onun Yapı-söküm yöntemi karşılıklı iki kavramdan birinin diğerine ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Ona göre Birinci kavram üstünlüğünü ve anlamını diğerinden bağımsız olarak oluşturamaz (Davetak, 2015: 123–124).

Yapı-söküm tekniği yerleşik kavramsal zıtlıklar arasında bulunan eşitsizliklere ve birbirlerine olan yapısal bağımlılıklara dikkat çekmektedir. Yapı-söküm tekniği ile yapılan analizler sayesinde, kavramsal zıtlıkların istikrarsız ve değişken yapılarının ortaya konmasıyla, Postyapısalcı teorisinin bütüncül karşıtı felsefesi güçlendirilmektedir (Aydın Düzgit, 2015: 157). Derrida yapı-söküm tekniği ile mevcut yapının hiyerarşisini ters yüz ederek, çoğulcu ilişkiler lehine yeniden kurmak istemektedir. Bu şekilde yeniden şekillenen yapının çeşitliliğe ve yayılmaya (dissemination) dönüşmesi istenmektedir. Sonuçta her türlü köken, temel ve zemin çoğunluk lehine sorgulanmıştır. Bu haliyle gücün tek bir merkezde toplanması yerine, çoğulculuk lehine hareket edilmelidir (Say, 2013: 344–345).

¹ Yapı-söküm, yapı-bozma ya da yapı-bozum olarak çeşitli isimlendirmeleri yapılan metot, bu çalışmamızda “yapı-söküm” olarak anılacaktır.

1.1.2. Çifte-Okuma (Double-Reading)

Derrida'nın çifte okuma yönteminde, metin iki farklı okumadan geçirilir. Birinci okuma temel bilginin tekrarıken, İkinci okuma ezber bozucu mahiyette ve metindeki istikrarsız noktalara, iç çatışmalara ve bunların metinde nasıl gizlendiğine odaklanmaktadır (Aydın Düzgüt, 2015: 158; Derrida, 1981: 6). Derrida ikili karşıtlıkların eşitsiz ilişkiler barındırdığı düşünmektedir. O, “*Savaş-barış*”, “*siyah-beyaz*”, “*iyilik-kötülük*” gibi kavramların birbirinin zıttı ile okunması gerektiğini vurgulamıştır. Yapı-söküm tarzı çifte okumanın amacı, bir söylemin ya da kurumun nasıl meydana geldiğini anlamak, iç bütünlüğü sağlamadaki zayıflıklarını ortaya koymaktır. Yapılan bu ikili okuma ile okunan kuram ya da söylemin homojen bir devamlılıkta olduğunu göstermek, içinde bulunan aksaklıkları nasıl gizlediğini ortaya çıkarmak istenmektedir (Davetak, 2015: 259–260).

1.1.1. Metinsellik ve Soybilim (Genealogy)

Postyapısalcı düşünürler metinsellik kavramını önemserler. Derrida metin kavramının edebi ve düşünsel olarak sadece bir kitabi yazıt olarak yorumlanmasına karşı çıkar (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 389). Yapı-söküm ve Çifte-okuma metodu ile okunan herhangi bir metnin içinde barındırdığı iktidar ilişkilerinin gizli yönlerinin, ifşasının yapıldığını savunurlar. Bir metnin içinde yer alan hiyerarşilerin varlığı ve bu hiyerarşilerin yapı-söküm ile yıkılması gerektiği savunulmaktadır.

Foucault'un tanımlamasına göre soybilim geleneksel tarihin karşısındadır. Foucault için tarih süreklilik içerisinde değildir ve kesintilidir (Bayram, 2018: 219). Soybilim tarihin “*kesinliğine*”, “*örgütlü bir bütünselliğe sahip olduğu*” anlayışına ve “*otoriterliğine*” karşı bir tutum sergiler. Foucault modern “*total tarih*” anlayışını eleştirir (Best ve D., 2011: 66–73). Soybilim tarihe değil fakat, idealist anlamlara, üst anlatılara, köken arayışına karşıdır. Foucault'nun ifade ettiği üzere “*köken kutsallık içerir*” ve kusurları gizlerken, meşruiyeti güçlendirir (Belgi, 2018: 5.; Foucault, 2011: 231).

Bu açıdan soybilim çeşitlik, dağılma, aksaklık gibi kavramları rastlantısal olarak inceler. Geçmişin derli toplu rasyonel ve tutarlı bir biçimde yorumlanmasını eleştirir. Postyapısalcı anlayışta soybilim, bilgi-iktidar/güç ilişkisini ortaya çıkaran en önemli yaklaşımdır. Postyapısalcılara göre bir olayın özünü ortaya koymaktan çok, o olayı biçimlendiren unsurların ortaya çıkarılması önemlidir (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 387). Soybilim yöntemiyle tarihin anlatılardan çok farklı olduğu gerçeğinin ortaya çıkarılması amaçlanır. İktidarın bilgiyi şekillendirmesi ile tek ve süreğen bir tarih anlayışının yayıldığı eleştirisi yapılarak, “*tek ve sistematik bir tarih olmadığı*” bunun yerine farklı tarihlerin aynı zaman diliminde yer aldığı anlayışı benimsenmiştir.

2. Uluslararası İlişkilerde Postyapısalcılık

Postyapısalcı yaklaşımlar uluslararası ilişkiler alanına 1980'lerin ortalarında girmeye başlamıştır. Teori ağırlıklı olarak Kıta Avrupası teorisyenlerinin görüşlerini yansıtmaktadır. Postyapısalcı yaklaşım geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin aksine metin (text) analizi, “*dilbilim*” (philology) alanında sıkça kullanılan “*yapı-söküm*” (deconstruction), “*çifte okuma*” (double-reading) ve “*soybilim*” (genealogy) gibi tekniklerden faydalanarak, uluslararası ilişkilerin modern devlet temelli anlayışını sorgulayarak, uluslararası sistemi ve onun anarşik yapısı söylemini yeniden incelemeyi amaçlar. Postyapısalcılık, Kenneth Waltz'un yapısal realizm olarak nitelediği pozitivist ve nedensellik temelli epistemolojinin ve tarihsel bağlamdan bağımsız yapısalcılığın sorgulanmasıdır (Aydın Düzgüt, 2015: 154). Avustralyalı akademisyen Campbell'a göre Postyapısalcılık, teoriyi bir analiz aracı olarak değil bir “*analiz nesnesi*” olarak ele almaktadır (Campbell, 2010: 227). Post-yapısalcılık, rasyonel aktör, egemen devlet, anarşik yapı ve pozitivist metodoloji varsayımlarını sorgular.

2.1. Söylem Kavramına Bakış

Foucault, bilgiyi her zaman iktidar ilişkileri içinde açıklar ve bilginin bir söylem ile anlamlandırıldığından bahseder (Kotlu, 2007: 99). Foucaultcu söyleme dayanan Postyapısalcı teorinin temelinde yatan dil vurgusu, sosyal gerçekliğin bir yansımasından ziyade, onu oluşturan temel unsurdur (Aydın Düzgüt, 2011: 50). Foucault'a göre söylem, birlik kadar dağılmayı da ifade eden, dünya ile ilişkimizi sağlayan, biçimlendiren, iktidar aracı olabileceği gibi karşıtı da olabilecek karmaşık bir yapıdır. Ona göre yapı şeylerin sözel birer tasviriyken, buna rağmen hiçbir söz işaret ettiği şeyi bütünüyle tamamlayamaz, tüketemez, tanımlayamaz (Özdemir, 2001: 111).

Postyapısalcı görüşe göre fikirler dil aracılığıyla yayılır, ardından söylemin oluşturduğu durum toplumu inandırarak gerçek dünyada kendisine yer bulur. Örneğin İsrail devleti nükleer silahlara sahipken ABD İsrail'i tehdit olarak algılamazken Kuzey Kore ve İran'ı tehditkâr ilan etmektedir. M.Shapiro 1988 yılında yayınladığı *"The Politics of Representation: Writing Practices in Biography, Photography and Policy Analysis"* başlıklı eserinde postyapısalcı yaklaşımın dilin özneler arası oluşturulan sırf bir iletişim aracı olmayıp, bunun ötesinde sosyal ilişkilerde belirleyici olan bir pratik şekli olduğunu söylemiştir (Aydın Düzgüt, 2015: 155; Shapiro, 1988). Kimlikler, çıkarlar, değerler ve hatta siyaset; anlatılarla, farklı kavram ve değerlerle aralarında yapılan ilişkilendirmelerle söylemsel olarak inşa edilir (Demirtaş Bagdonas, 2012: 59). Söylem atılmak istenen adımların zeminini oluşturan en önemli unsur olarak görülebilir. Bu nedenle postyapısalcı terminolojide söylem, içinde belirli oranda da güç barındırmaktadır. Postyapısalcı yaklaşımlar rasyonel çalışmaların benimsediği nedensel açıklamaları reddederken, onun yerine söylem ile şekillenen inşanın oluşumu ya da değiştirilmesi ile ilgilenirler. Söylem analizi yapılırken yapı-söküm (deconstruction) ve soybilim (genology) tekniklerini kullanırlar.

2.2. Bilgi, Güç ve İktidar Kavramına Bakış

Realist yazarlar gibi postyapısalcılar açıışından da güç temel alınmaktadır. Ancak aralarındaki fark postyapısalcıların gücü dil ve söylem olarak algılamasındadır. Çünkü nesnelere, aktörler, kimlikler, dış politika söylem ile oluşturulur (Hansen, 2016: 100). Postyapısalcılar maddi gücü inkar etmezler ancak maddi gücün söylem yoluyla önem kazandığına vurgu yaparlar. Örneğin nükleer silahlara sahip bir aktör, müttefik ya da düşman olarak söylem yolu ile açıklanmaktadır (Hansen, 2016: 101).

Postyapısalcı çalışmalarda rasyonalist çalışmalardan ziyade bilgi üretimi sadece bilişsel bir konu değildir. Bilgi ile güç birbirini karşılıklı olarak beslemektedir. Bu açıdan bakıldığında, postyapısalcılar sadece aktörlerin söylemlerine odaklanmaz, bunun yanında uluslararası ilişkiler teorilerindeki söylemlere de odaklanarak, bilgi ile güç arasında kurulmuş olan kavramsal bağlantıda, uluslararası ilişkiler teorisyenleri ve teorilerinin bazı aktörleri diğerlerinden daha önemli olarak gösterebildiğini savunur (Aydın Düzgüt, 2015: 157).

Bilginin ve İktidarın birbirini etkileyen kavramlar olduğuna değinen postyapısalcılara göre, iktidarın bilgiye ulaşma ve bilgiyi yayma konusunda meşruiyetini koruma amacı vardır. Foucault'a göre iktidarın üç özelliği vardır. Üretken bir yapıdır, belirleyici bir konuma sahiptir ve toplumsal düzenin tamamına sirayet eden yetki alanları oluşturur. Tarihte iktidarlar sınırlı kişilerin erişebildiği bilgiye sahipken, günümüzde bilgiye ulaşılabilirlik kolaylaşmıştır. Bu sebeple bilgi-iktidar kavramları iç içe bir özellik gösterir. Bilgiden iktidara, iktidardan bilgiye erişim mümkündür (T. Kardeş ve Erdağ, 2017: 385). Foucault'a göre güç ve bilgi birbirinden ayrılması imkânsız olgulardır. Ona göre bilgi sadece güç/iktidar demek değildir, aynı zamanda gücü ellerinde tutanlar bilgiyi de kontrol ederler (Kotlu, 2007: 99).

Ayrıca Foucault'ya göre gücün uygulanması için mekân temeldir. Mekân gücün uygulama alanı olarak kabul edilir. Rob Walker'dan aktaran Şen, modern dönemde ortaya çıkan "içerisi" (inside) ve "dışarı" (outside) ayrımı ve modern egemen devletin realistlerce edindiği merkezi

konum postyapısalcılar tarafından eleştirildiğini vurgulamıştır (Şen, 2015: 4; Walker, 1993: 17). Dışarıda kalanın düşman olarak yorumlanması, içeride iktidar üretici ya da var olan iktidarın meşruiyetini sağlama amaçlı bir rol üstlenir. Postyapısalcılar, Realistlerin anarşik uluslararası ortam söylemi ile hukuksal ve güvenli devlet içi ortam ikileminin kurgusallığına atıf yapılarak eleştiride bulunurlar. Bu kurgusal ortamın devletin oluşması için ve toplum nezdinde meşruiyet kazanması için önemli bir unsura dönüştüğünü söylerler (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 383).

2.3. Anarşi, Egemenlik Kavramlarına Bakış

Ashley, Derrida'nın “çifte okuma” yöntemini kullanarak uluslararası ilişkilerde anarşi kavramına ve pratik etkilerine odaklanmıştır. Ashley yaptığı birinci okumada, anarşi kavramını bilinen teoriler çerçevesinde ele alarak, bunun uluslararası sistemde merkezi bir otoritenin yokluğu olarak tanımlanmasını sağlamış, ikinci okumasında ise, genel olarak varlığı doğal kabul edilen anarşi ve egemenlik karşıtlığını hedef almıştır. Ashley ilk okumada, anarşi kavramını oluşturan özellikleri bir araya getirmeyi, ikinci okumada ise anarşi problematiğinin kurucu/olusturucu unsurlarını ayırıştırılmayı amaçlamaktadır (Arı, 2014: 29). Bu şekilde hem çifte okuma hem yapı-söküm metodunu uygulamaktadır. Ashley devlet sisteminde anarşi-egemenlik ikiliğinin kurulması için, devletin iç çatışmalarını gidererek homojenitenin sağlanarak, yekpare bir yapı halini alması ve karar alma merkezinin oluşturulması gerektiğini savunarak eleştirisini yapmıştır (Ashley, 1988: 235–238). Ashley'nin varmak istediği nokta, anarşi ve egemenlik arasındaki karşıtlığı ve zıtlığı kullanarak, egemenliğin düzeni sağlayan, anarşinin ise egemenliğin olmadığı bir durumu ortaya koymaktır. Derrida'nın ikili karşıtlıklar metodunu kullanan Ashley, egemenlik ve anarşi karşıtlığında egemenliğe normatif bir üstünlük tanımaktadır (Davetak, 2015: 260–262). Ashley'e göre egemenlik ve anarşi arasındaki karşıtlık iç çatışmalarını bir uzlaşmaya kavuşturabilen, tek ve bütün bir duruş sağlayabilen, baskın merkezi bir karar alma mekanizmasına sahip, sınırları belli bir birimin varlığına bağlıdır (Ashley, 1988: 245; Davetak, 2015: 261).

Postyapısalcı incelemeler devlet egemenliğinin uluslararası politikada siyasi seçenekleri kısıtladığına dikkat çekmektedir. Modern egemenlik söyleminin devlet-merkezciliği ürettiğinden bahsedilerek, bu paradigmanın değişmesi için metotlar geliştirmeye çalışır. Postyapısalcı çalışmaların egemenlik kavramının özellikle normatif etkilerini sorunsallaştırarak çözümler üretmesi ve yeni yöntemler ortaya koymasının nedenlerinden biri de, modern egemenlik kavramının söylemsel olarak kimlikler üzerinde yarattığı kapatacıcı ve dışlayıcı etkidir. Bu nedenle postyapısalcı çalışmalar kimlik kavramı üzerinde özellikle durmaktadır (Ayдын Düzgit, 2015: 159).

2.4. Kimlik ve Dış Politika Kavramlarına Bakış

Realizm ve Neo-liberalizm gibi teoriler kimlik olgusunu analizlerinin dışına iterken, sosyal inşacı ve postyapısalcı yaklaşımlar kimliğin Uluslararası İlişkilerdeki rolüne vurgu yapmaktadırlar. Postyapısalcı yaklaşıma göre, kimlik söylemler aracılığıyla inşa edilir. O halde hiçbir kimlik gerçek kimlik değildir (Connolly, 1989: 331). Postyapısalcı yaklaşımı benimseyenler bu yönüyle kimliğin ortak geçmiş ve deneyimler aracılığı ile oluştuğu varsayımını eleştirmektedir. Dil ve söylemin önemi, karşıtlıkların varlığı kimlik oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Örneğin devlet güvensizlik söylemi ile oluşturulurken, millilik ya da milliyetçilik “*soy ve dil*” söylemi üzerine kurulmaktadır. Campbell'e göre belirli olayları, halkları, sembolleri ve ülkeleri tehdit kabul eden söylemler, devletin ulusal kimliğini oluşturma sürecinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Liderler tehditleri bize gösterirken biz ve öteki tezatlığı kimliğimizi oluşturmada ana unsur haline gelmektedir (Campbell, 1992: 55; Demirtaş Bagdonas, 2012: 7).

Postyapısalcı yaklaşım siyasi kimliğin inşasının, farklı olanın tehdit olarak algılanmasını içeren söylem ve pratikler aracılığı ile hayat bulduğuna odaklanır. Örneğin dünya Soğuk Savaş yıllarında jeopolitik söylemle, “*ben ve öteki*” şeklinde ayrıma tabi tutulmuş, askeri olarak NATO ve Varşova Paktı şeklinde iki taraf kendini ötekine karşı koruma altına almaya gayret etmiştir. Bu

şekilde “öteki” düşman olarak kimlik kazanırken, “ben” ötekinin karşısındaki “olması gereken” olarak kimlik kazanmıştır (Davetak, 2015: 270). Postyapısalcı anlayışa göre, dışardaki düşmanın/tehdidin kimliğinin belirlenmesi sürecinde, içerideki aykırı seslerin de bastırılarak “ben kimliğinin” kuvvet kazandığı varsayılmaktadır.

Postyapısalcılara göre, dışarıyı-İçerisi, yerli-yabancı karşıtlığı sonucu olarak yabancı olan korku unsuru olarak gösterilerek, iktidar gücü korunmaya çalışılmaktadır. Postyapısalcılar Realist yaklaşımı anarşik uluslararası ortam, hukuki ve güvenli iç ortam ayrımının kurgusal olduğu varsayımı ile eleştirir. Postyapısalcılara göre, devletler kimliklerini sürekli bir “dışarıda düşman” arayarak inşa ederler (T. Kardaş ve Erdağ, 2017: 384).

Postyapısalcı yaklaşımlar, kimliğin, egemenlik kavramı aracılığıyla belirli bir toprak parçası ile bağdaştırılması yoluyla oluşması nedeniyle modern devletin ötekileştirici özelliğine vurgu yaparlar. Postyapısalcılıkta dış politika, söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırılmaktadır. Postyapısalcı görüşe göre tıpkı kimlik ve devlet gibi dış politika aktörleri de söylemleri aracılığıyla anlamlar üretmekte ve böylece dış politikanın dayandığı ‘gerçekliği’ aktif olarak inşa etmektedir. Dolayısıyla kimlik ve dış politika kavramları birbirleriyle bağlantılı kabul edilmektedir. Postyapısalcı yaklaşıma göre içeriye ve dışarıya yönelik kimlik inşası birbirinden bağımsız olamaz. Bu yönüyle Realistlerin High-Low Politics ayrımını eleştirirler. Örneğin Soğuk Savaş boyunca Amerika’daki “komünist tehdit” söyleminin, içerideki farklı kimlik taleplerinin bastırılmasında önemli rol oynadığı bilinmektedir (Aydın Düzgit, 2015: 163).

3. Soğuk Savaş Sonrası NATO

1945-1949 yılları arasında Batı Avrupa II. Dünya Savaşının etkilerini azaltmak için ekonomik olarak yeniden yapılanma ihtiyacı içindeydi. Savaşın galip devletlerinden SSCB genişlemeci ve rejim ithal eden bir anlayışa bürünmüştü. Bu durum Batı Avrupa’yı ve ABD’yi endişeye sevk etmişti. Savaş sonrası Batılı hükümetler askeri kuvvetlerde azalmaya gitmek, seferberliği kaldırmak gibi taahhütleri yerine getirirken, SSCB askeri varlığını aynen koruyordu. SSCB’nin tehdit olarak algılanmaya başlaması sonrası Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve İngiltere 1948 yılında Brüksel’de bir ortak savunma anlaşması imzalayarak Batı Avrupa Birliği’ni (BAB) oluşturdu. BAB ülkeleri ile ABD, Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz arasında savunma alanında yapılan görüşmeler neticesinde Nisan 1949’da Washington’da imzalanan metinle Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1955 yılında Batı Almanya, 1982 yılında da İspanya NATO üyeliğine alındı (NATO, 1998: 26).

Postyapısalcı kuram çerçevesinden NATO’nun oluşum sürecine bakacak olursak, NATO kimliğinin ontolojik bir gerçekliğe dayanmadığını, söylemler aracılığı ile inşa edildiğini iddia edebiliriz. Postyapısalcı anlayış, kurgusal anarşik ortamın devlet egemenliğinin temeli haline geldiği varsayımını benimsemektedir. SSCB’nin bu kurgusal anarşik ortamda tehdit olarak ötekileştirilmesi ile “NATO Savunma Kimliği”nin söylemsel olarak oluşturulduğu postyapısalcı çerçeveden bakarak söylenebilir. Ayrıca kimliğin farklılıklarla tanımlandığı ve benliğin bir ötekinin varlığına ihtiyaç duyduğu varsayımı yanında, Campbell’ın belirttiği “egemen devletin tehlike söylemine dayandığı” önermesine uygun olarak (Davetak, 2015: 270) NATO’nun da varlığının Varşova Paktı’nın varlığına dayandığı söylenebilir.

Günümüzde küreselleşmenin dünya toplumunda yarattığı etki temelinde baktığımızda, BM, AB, NATO gibi kuruluşların faaliyet alanlarının gittikçe genişlediğini gözlemlemekteyiz. Bu türden devletlerarası kuruluşlar zamanla devletlerden ayrı kimlik kazanmakta ve çok taraflı politikalar izleyerek gerektiğinde devletlere izledikleri politikalarda meşruiyet kazandırmaktadırlar (Karaosmanoğlu, 2014: 13). Bu açıdan bakacak olursak, NATO’nun Soğuk Savaş dönemindeki

kimliğinin SSCB'nin dağılması ardından farklı hedeflerle, farklı görev tanımları ile devamı sağlanmaya çalışılmış ve bu konuda başarı sağlanmıştır.

Modernizmin inside-outside ayrımı ile şekillenen kurgusal yapısının, realistler açısından güç temelli yorumlanmasını uluslararası ortama uygularsak, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin devlet aygıtındaki hükümet rolünü üstlenerek, içeride (inside) güvenliğin ve istikrarın sağlanması için “*Batılı demokrasiler kimliğinin*” oluşmasında, öteki olarak dışarıdaki (outside) düşman SSCB'ni hedef gösterdiği görülmektedir. NATO'da da son derece etkili olan ABD öteki/düşman SSCB söylemleri ile NATO kimliğinin oturmasında önemli rol oynamıştır.

Postyapısalcı anlayışın bilgi-iktidar arası ilişkiyi yorumlamasını NATO'nun kuruluş dönemine uyarlıysak, Soğuk Savaş ortamında Doğu ve Batı bloğunu ayrı birer aktör olarak ele aldığımızda, Batı Bloğu lideri ABD, oluşturduğu komünizm tehdidi ile SSCB'yi ötekileştirmiştir. Komünizm tehdidi içeren bilginin ABD'nin hem Batı Bloğu üzerindeki iktidarını hem de NATO içerisindeki rolünü kuvvetlendirdiği görülmektedir. SSCB tehdidi içeren bilginin ortadan kalkması sonrası, özellikle NATO'nun varlığının devam edebilmesi ve bu sayede ABD'nin de Batı Bloğundaki başat iktidarının sürebilmesi için, yeni bir söylem ile NATO'ya yeni bir kimliğin, yeni hedeflerin ve yeni tehditlerin tanımlanması ihtiyacı belirlemiştir.

3.1. NATO'nun Varlığının Sorgulanması

SSCB-ABD rekabet ortamında NATO basitçe tanımlanabilecek bir savunma antlaşmasından daha fazla anlam içeren bir kimlik kazanmıştır. Bu haliyle ortak savunmaya neden olan SSCB tehdidinin ortadan kalkması sonrasında bile varlığını sürdürmeyi devam ettirmiştir. NATO'nun sadece ortak savunma örgütü olmayıp, daha geniş bir kimlik içermesine örnek olarak, kurulduğu 1949 yılından Soğuk Savaşın bittiği 1990 yılına kadar bakarsak askeri olarak bir etkinlik göstermemesi verilebilir. SSCB tehdidi ortadan kalkarak, NATO'nun kimliği ve varlığı sorgulanır hale geldiğinde, ortaya çıkan bölgesel sorunlarda askeri müdahaleler yapan bir NATO'yu görmekteyiz. NATO'nun bu sayede hem varlığını devam ettirmeye hem de etki alanını genişletmeye çalıştığı söylenebilir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, Avrupa'daki bölünmüşlük ve SSCB tehdidinin ortadan kalkması sonucu, NATO kurumsal ve pratik anlamda “*ötekisiz*” yani düşmansız kalarak yaşamını devam ettirme sorunu ile karşı karşıya kalmıştır (Bağbaşıoğlu, 2018: 15). Realist ve Neorealist yazarlar, bu yeni ortamda Avrupalı üyelerin kendi güvenliklerini kendileri sağlaması gerektiğini, NATO'ya Avrupalıların ihtiyacının kalmadığını, ABD'nin Avrupa'dan ayrılması gerektiğini tartışmışlardır.¹ ABD açısından NATO'nun varlığı çıkarları için önemlidir çünkü ABD ittifak içinde yönlendirici bir rol oynamaktadır (Bağbaşıoğlu, 2018: 17). NATO içerisinde ABD'nin yönlendirici rolü sayesinde, NATO dış politika konularında askeri seçenekleri kullanan ABD'nin bir nevi meşruiyetini koruma şemsiyesi olarak görev yapmıştır.

Avrupalı müttefikler açısından NATO'nun Soğuk Savaş sonrası devamında iki önemli unsur öne çıkmaktadır. Öncelikle Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın birliğini sağlaması Fransa özelinde endişe kaynağıdır. Bu durum NATO şemsiyesi altında kalmayı Fransa açısından önemli kılmaktadır. İkinci olarak Avrupa'nın güvenliğinin kendi imkanları ile sağlanması 1990'lı yılların başlarında mümkün görülmemekteydi. Örneğin Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar coğrafyasında çıkan sorunlara Avrupalı devletlerin müdahalesi yetersiz kalmıştır. Bu nedenle Avrupalı üyeler NATO varlığının devamını ortak güvenlik açısından önemli görmektedir (Bağbaşıoğlu, 2018: 17–

¹ Bahse konu tartışmalar için bkz. Heinz Gartner (2001). *European Security, The Transatlantic Link and Crisis Management* (Editörler: Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price and Erich Reiter). *Europe's New Security Challenges*. Boulder: Lynne Rienner Publishers; Kenneth Waltz (1993). *The Emerging Structure of International Politics*. *International Security*, 18(2), 44-79; John J. Mearsheimer (1990). *Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War*. *International Security*, 15(1), 5-56.

18). Sonuç olarak hem ABD'nin hem de Avrupalı üyelerin NATO'nun devamından yana olmaları sonucu olarak NATO'nun dönüşümü çalışmaları başlamıştır.

3.2. NATO'nun Dönüşümü Aşamaları

Mayıs 1989 yılında Brüksel'de toplanan NATO üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları, ittifakın değişen koşullara adapte olması için değişimin gerekliliğini bildiren deklarasyonu imzalamışlardır. Bu bildiriye güvenlik konusunun sadece savaştan korunma olarak tanımlanamayacağı söylemi yerleşmeye başlamış, bölgesel çatışmalar ittifak ülkelerinin ve dolayısıyla NATO bölgesinin egemenliğine tehdit olarak tanımlanmaya başlamıştır. Ayrıca bildiriye Doğu Avrupa müdahil alan olarak belirlenmiştir (Bağbaşıoğlu, 2018: 19; NATO.int, 1989). Bu bildiri postyapısalcı teori çerçevesinde incelendiğinde, güvenlik anlayışının yalnızca korunma ile sağlanamayacağı belirtilerek, NATO'nun görev alanının sınırında yer alan bölgelere ilgisinin olduğu söylemi kullanılmış, Doğu Avrupa'ya verilen önemden bahsedilmiştir. Aslında burada söylenmek istenen, SSCB'nin değişimi sonrasında muhtemel geri çekilmesi sonrası, Doğu Avrupa'nın Batı Avrupa'yla birleşmesi ve NATO'nun etki alanına girmesinin umulduğudur. Bu husus 1989 yılında yapılan Brüksel Zirvesi sonrası açıklanan Devlet ve Hükümet Başkanları Bildirisinde şu şekilde ifade edilmiştir: *“Doğu Avrupa'daki insanlar için temel özgürlüklere büyük önem veriyoruz. Bunlar aynı zamanda tüm devletlerin istikrarını ve güvenliğini güçlendirmek ve kıtada kalıcı barışı sağlamak için kilit unsurlardır”* (NATO.int, 1989: 24)

Temmuz 1990'daki Londra zirvesinde Varşova Paktı ülkeleri artık düşman olarak nitelendirilmemiş, ayrıca Rus lider Gorbaçov NATO toplantısına çağırılmıştır. İnsan hakları, demokrasi, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi konuları gündeme getirilmiştir (Bağbaşıoğlu, 2018: 20). Zirvenin bildirgesinde son olarak belirtilen; *“Bugün İttifakımız büyük bir dönüşüme başlıyor. Tüm Avrupa ülkeleriyle birlikte çalışarak, bu kıtada kalıcı barış yaratmaya kararlıyız”* (NATO.int, 1990: 23) cümlesi ile yeni dönüşümün yol haritası çizilmiştir. Ayrıca bildirinin 4. maddesinde belirtilen şu hususlar gelecekte muhtemel genişleme ve küresel bir NATO oluşturma gayretinin söylemsel olarak ortaya koyulmasını içermektedir. Buna göre:

“NATO, Avrupalıların, Kanadalıların ve Amerikalıların sadece ortak savunma için değil, aynı zamanda tüm Avrupa uluslarıyla yeni ortaklıklar kurmak için birlikte çalıştıkları bir kurum haline gelmelidir. Atlantik Topluluğu, Soğuk Savaş'ta rakiplerimiz olan Doğu ülkelerine ulaşmalı ve onlara dostluk eli uzatmalıdır” (NATO.int, 1990: 4).

Kasım 1991'deki Roma zirve toplantısında, çok boyutlu, bölgesel ölçekli, zor değerlendirilen risklerin, Soğuk Savaş dönemindeki tehdidin yerini aldığı dillendirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası NATO'nun belirlediği *“Stratejik Konsept”*lerin ilki 1991 Roma zirvesinde onaylanmış ve bu konsept ile Soğuk Savaş'a oranla kapsamlı bir güvenlik anlayışı benimsenerek ilk kez ittifakın görev alanı dışındaki tehditlere de yer verilmiştir (Güvenç, 2015: 111). 1991 Roma zirvesinde Sadece askeri güvenlik değil, politik, ekonomik, sosyal ve çevresel güvenlik politikalarını da içeren söylemin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu yeni güvenlik söyleminin tehdit unsurları nükleer silahların yayılması, terörizm ve enerji güvenliğinin sağlanması sorunu olarak tanımlanmıştır (NATO.int, 1991b).

NATO bu yeni güvenlik ve tehdit algılamalarının, Avrupa Topluluğu, Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu gibi örgütlerle işbirliği içerisinde yeni bir konsept ile aşılmasından yana olduğunu bildirmiştir. Bu yeni misyon NATO'yu bölgesel bir örgüt olmaktan çıkararak, küresel bir örgüte dönüştürme amacı taşımaktadır. NATO bu yeni misyonunu kriz yönetimi ve çatışma önleme başlığı altında ele alınan önleyici diplomasi yolu ile yürüteceğini belirtmiştir (NATO.int, 1991b, 1991a). 1994 Brüksel ve 1997 Madrid zirvelerinde NATO üyesi olmayan devletler ile Barış İçin Ortaklık (BİO) projesi başlatılmıştır. NATO'nun genişlemeye açık olduğu ve bu yolla sorumluluk sahasını da genişletmeyi hedeflediği bildirilmiştir. Madrid

zirvesinde stratejik konseptin gözden geçirilmesi çalışmaları başlatılmıştır (NATO.int, 1994, 1997). Bu çalışmalar ve özellikle BİO projesi ile NATO etki alanının genişletilmesi amaçlanmıştır.

1999 Washington Zirvesi ve alınan kararlar NATO'nun yeni rolüne ve kimliğine önemli bir değişim getirmiştir. Bu zirvede alınan kararlar Washington Deklarasyonu, Zirve Bildirisi ve İttifak Stratejik Konsepti olarak açıklanmıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan duruma belirsizlik söylemi ile yaklaşmış, birtakım risklerden ve fırsatlardan bahsedilmiştir. Bu ortamı biraz da ABD politikaları ile paralel yorumlamak mümkündür. Ortaya çıkan bu yeni dönem önleyici güvenlik politikaları ile NATO'nun güçlendirilmesini amaçlamaktadır (Bağbaşıoğlu, 2018: 24–25). Açıklanan ilk Stratejik Konsept, güvenlik; danışma; caydırma ve savunma; kriz yönetimi ile ortaklık başlıkları altında detaylı olarak açıklanmıştır (NATO.int, 1999).

2002 Prag zirvesinde ise 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizm ve güvensizlik ortamının oluşumunun engellenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında yapılan çalışmalarla NATO'ya esnek bir bürokratik yapı tesis edilmek istenmiştir. NATO komuta yapısı bu amaca istinaden yeniden düzenlenmiş, “Acil Mukabele Kuvveti” ve “Prag Yetenekler Taahhütleri” grupları oluşturulmuştur. Bunun yanında “Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı” belgesi kabul edilmiştir. Prag Zirve Bildirisi 2. maddesinde belirtildiği üzere Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya İttifaka katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmiştir. Ayrıca aynı madde

“... Avrupa-Atlantik bölgesindeki herkes için güvenliği güçlendirecek ve barış içinde ve ortak değerlerle birleştirilmiş bütün ve özgür bir Avrupa ortak hedefimize ulaşmamıza yardımcı olacaktır. NATO'nun kapısı, Washington Antlaşması'nın 10. Maddesi uyarınca üyelik sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmek isteyen ve alabilen Avrupa demokrasilerine açık kalacaktır” (NATO.int, 2002: 2)

şeklinde devam ederken, ittifakın “Avrupa Demokrasilerine” açık olduğu söylemi dikkat çekicidir. Bu söylem ile NATO'nun genişlemesi için ortam hazırlanmaktadır.

3.3. Yeni Kimlik Arayışı ve Postyapısalcı Analizi

Soğuk Savaş sonrası dönemin ortaya çıkardığı yeni uluslararası sistem, bütün alanlarda bir değişimi beraberinde getirdiği gibi NATO'yu da değişime zorlamıştır. Yaklaşık 45 yıl iki süper güç ve bu iki güç etrafında toplanan devletlerin oluşturduğu iki kutuplu sistem, özellikle nükleer gücün caydırıcı etkisi ile şekillenen bir “sıcak savaşa girmeme” siyaseti üzerine bina edilmişti. NATO, ABD liderliğindeki Batı Bloğu ülkelerinin koruma kalkanı iken Varşova Paktı da Doğu Bloğu için aynı görevi görmüştür. NATO bu dönemde salt bir savunma örgütü görevi görmüş ve hiçbir askeri harekâta bulunmamıştır. SSCB'nin ve Varşova Paktının ortadan kalkması sonrası, benzer şekilde NATO'nun da işlevinin kalmadığı yorumları ve tartışmaları yapılmış, ancak Avrupa'nın doğusunda ve Balkanlarda ortaya çıkan çatışmalar sonrası NATO'ya yeni misyonlar yüklenmeye başlanmış, alan dışı faaliyetleri gündeme getirilmiştir. Bu şekilde NATO'nun bölgesini koruyan bir örgüt olmaktan çıkarak, küresel güvenlik sağlayan bir örgüte dönüşmesi hedeflenmiştir.

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun yeni kimlik oluşumuna etki eden en önemli olay Bosna Krizi olmuştur. Bu olayla birlikte, ittifakın güvenliğinin ittifaka komşu bölgelerin istikrarına bağlı olduğu anlayışı kabul edilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede yeni güvenlik anlayışları tasarlayıp yeni ortaklık programları başlatılmıştır. Böylece NATO, üyelerini tehdit eden olaylara ve aktörlere karşı caydırıcılık oluşturan bir savunma örgütünden, üyelerini tehdit eden bir güvenlik riskine karşı ortak önlem almak üzere yapılan bir kolektif güvenlik örgütüne evrilmiştir (Pekşen, 2016: 43).

Küresel faaliyette bir örgüt haline gelmesi için NATO'nun üye sayısını arttırarak bölgesini genişletmesi ilk hedeflerden biri olmuştur. Bunun dışında “Barış İçin Ortaklık” gibi üye olmayan ülkelerle ortak çalışmalar yapılması küresel nitelikli bir NATO oluşturma çabasına hizmet etmiştir.

İkinci olarak 11 Eylül 2001 sonrası ABD'nin de politikaları ile paralel olarak, özellikle “*terörizmle mücadele konsepti*” çerçevesinde küresel boyutlu hareket etme amacı hayat bulmuştur. Bu çerçevede 2003 yılında NATO'nun Afganistan'daki ISAF (*Uluslararası Güvenlik Destek Gücü*) komutasını devralması hem terörizmle mücadele hem de küresel ölçekli savunma örgütü olma amaçlarının dışı vurumu olmuştur.

3.3.1. NATO'nun Küresel Kimlik Kazanması

NATO Antlaşmasınının 10. maddesinde geçen;

“Taraflar, işbu Antlaşmanın prensiplerinin gelişmesine ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine yardım edebilecek durumdaki her Avrupa Devleti Antlaşmaya iltihaka oy birliğiyle, davet edebilirler. Bu suretle davet olunan her devlet kendi iltihak vesikasını Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine tevdi etmekle Antlaşmaya Taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti her iltihak vesikasının tevdiinden Taraflardan her birini haberdar eyleyecektir” (Bozkurt, Kütükçü, ve Poyraz, 2004: 539)

hükmü uyarınca yeni ülkelerin katılımı sağlanmış, bu çerçevede 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1955 yılında Federal Almanya, 1982 yılında da İspanya ittifaka üye olmuştur. Soğuk Savaş yıllarında gerçekleşen bu katılımlar, Sovyet tehdidine karşı NATO'nun görev alanı olan Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'yı içine alan Kuzey Atlantik bölgesinde atılmış adımlarken, soğuk savaş sonrasında değişen dengelerle genişleme çabası bu madde çerçevesinde devam etmiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO'nun askeri ve siyasi bir değişim sürecine girmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu amaçla NATO benimsenen genişleme stratejisini, bölgesel ve küresel olarak beliren sınırları belirsiz yeni tehditleri söylemsel düzlemde tehditler olarak belirlemiş ve yeni kimlik oluşumunda kullanmıştır. Bu şekilde güvenlik kavramının daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasıyla, NATO faaliyet alanlarını genişletme stratejisini oturtmuştur (Purtaş, 2005: 9). NATO bölgesel bir örgütten küresel bir örgüt haline gelerek varlığını devam ettirmek istemiş, bu nedenle de genişlemeyi araç olarak kullanmıştır.

NATO tarafından 1995 yılında belirlenen “*Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan- MAP)*” çerçevesinde üyelik için, tüm üyelerin demokratik ilke ve yöntemlere bağlılığını ve komşularıyla var olan sınır anlaşmazlıklarını çözmeleri gerektiğinden bahsedilmiştir. Türkiye ve Yunanistan gibi eski üyeler ise kapsam dışı tutulmuştur (Gürkaynak, 2005: 17). Üyelik Eylem Planının postyapısalcı incelemesi yapılırsa, üyelik için getirilen “*demokratik ilkelerin benimsenmesi*” ön şartının yapı-söküm, çifte-okuma ve soybilimsel yaklaşımlarla konuya yaklaşılması uygun olacaktır.

Eski Doğu Bloğu içinde yer alan Doğu Avrupa ülkeleri NATO'nun genişleme hedefinde yer almaktadır. Ortaya koyulan Üyelik Eylem Planının ilk okumasında, demokrasiyi benimseyen ülkelerin NATO'ya katılımının açık olduğu hâkim inanın tekrarını içermektedir. İkinci okumada ise konu soybilimsel olarak ele alınırsa, eski Varşova Paktı üyelerinin geçmişlerindeki anti-demokratik ve komünist geçmişin bir anda nasıl “*demokratik ilke*” kriterini karşılayarak NATO'ya üye olabilecekleri bir konuma gelebildikleri eleştirisini ortaya çıkarmaktadır. Bu ülkelerin beş altı sene gibi kısa bir zamanda bu “*demokratik ilke*” kavramının içini ne derece doldurabildiği tartışılması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Esasında bu söylem, komünist anlayışı terk eden Doğu Avrupa ülkelerinin 1993 sonrası Rusya'da ortaya çıkan milliyetçi yönetimi tehdit algılaması ve NATO'yu bu yönü ile savunma seçeneği olarak görmesini de içeren bir süreçtir (Aktürk, 2012: 86–90). NATO, Üyelik Eylem Planı söylemiyle dönüşüm aşamasındaki Doğu Avrupa ülkelerini içine alarak genişlemenin, hem bu ülkelerin demokratikleşmesine hız kazandıracağını hem de bu adımın Rusya hâkimiyet alanını Avrupa'da sınırlandıracağını öngörmüştür.

1999 Washington zirvesinde NATO'nun amacının ortak savunma olmaya devam ettiği bu haliyle işlevselliğini yitirdiği anlayışına yanıt verdiği söylenebilir. Bunun yanında Washington Bildirgesinde yeni bir işlevden söz etmek mümkündür, “demokrasi inşası”. Bu haliyle NATO kazanmaya çalıştığı yeni kimliğini siyasi misyonlar edinerek geliştirmek istemiştir. NATO Üyelik Eylem Planında belirtilen demokratik ilkelerin geliştirilerek, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için istikrar ortamını oluşturmayı hedeflemiştir (Özer, Uysal Oğuz, ve Atvur, 2010: 267). 1999 yılında yayınlanan Stratejik Konsept'te bu amaçla bazı yenilikler getirilmiş, “kriz yönetimi” ve “ortaklık” gibi kavramlar söylemsel olarak inşa edilmiştir (NATO.int, 1999: 1). Oluşturulan bu yeni konsept hem genişlemenin, hem alan dışı müdahalelerin (Bosna Müdahalesi gibi) anahtarı olurken, NATO'nun bir nevi dış politikası “Stratejik Konsept” söylemi ile inşa edilmeye başlanmıştır. Dış politikanın söylemler ile inşasının içeride kimlik oluşumunu da sağladığı yönündeki postyapısalcı düşünceye göre, NATO'nun stratejik konsept ile inşa ettiği dış politika ile, alan dışı müdahalelerde bulunması sonrası, bölgesel savunma örgütünden, küresel ölçekli bir güvenlik örgütüne evrildiği söylenebilir. Bu yönü ile NATO'nun sadece askeri bir savunma örgütü değil, yeni kimliğinde siyasi bir örgüt niteliği almaya başladığı savunulabilir (Özer vd., 2010: 269).

Washington Stratejik Konsepti Bosna ve Kosova müdahalelerine NATO içinde meşru zemin oluşturma amacı gütmüştür. Metnin 24. 31. 36. ve 38. maddeleri NATO'nun alan dışı kullanımı ile ilgilidir. Bu maddelere göre ittifak üyelerini tehdit edecek etnik, dini çatışmalar ile terörist faaliyetler görev alanı içine dâhil edilmiştir. (Bağbaşıoğlu, 2018: 27; NATO.int, 1999). Bu maddeler ile artık NATO'nun bölgesini koruyan salt bir savunma örgütü olmaktan çıkarak, bölgesi dışındaki krizlere karşı da müdahale eden bir örgüte dönüştürülmek istendiği görülür. Bu alan dışı müdahalelerin meşrulaştırılması için de stratejik konsept aracılığı ile bu “alan dışılık” kavramı söylemsel olarak alan içerisine dahil edilmiştir. Bu sayede NATO'nun Soğuk Savaş yıllarında yürüttüğü Varşova Paktına karşı savunma görevi, yerini küresel ölçekli risklere karşı küresel savunma anlayışı görevine bırakmıştır. 1999 yılında kabul edilen bu stratejik konsept sayesinde NATO, 2003 yılında Afganistan'daki ISAF komutasını devralmış, 2011 yılında ise Libya'ya müdahalede bulunmuştur.

3.3.2. Terörizmle Mücadele Söylemi

1990 yıllarda bölgesel krizlere müdahaleler ile küresel bir nitelik almaya çalışarak varlığını sürdüren NATO, 2000'li yıllara gelindiğinde kimliğine terörizmle mücadeleyi de yazdırmak istemiştir. 1999 Washington Zirvesinde kendine yer bulan terörizmle mücadele söylemi, sonrasında yapılan bütün toplantılarda önemi artarak vurgulanmıştır. Bu çerçevede 2001 yılında NATO Akdeniz'de terörizme karşı mücadele girişimini başlatmış, ardından 2002 Prag zirvesinde ‘Terörizme Karşı Savunma Konsepti’ni kabul etmiştir. 2003 yılında ise NATO Afganistan'daki ISAF komutasını üstlenmiştir. Ardından 2017 Brüksel Zirvesinde NATO DEAŞ ile mücadeleye katılma kararını açıklayarak, bu yeni terörizmle mücadele kimliğinin oturmasını sağlamıştır. DEAŞ ile mücadele özellikle NATO'nun yeni kimliği için önemli bir meşruiyet sağlamıştır (Ekşi, 2017: 46).

NATO 1999 Washington zirvesi sonrasında küresel nitelik kazanmak amacıyla Stratejik Konsept metni ile alan dışı müdahaleleri meşrulaştırma amacı gütmüştü. 2010 Lizbon zirvesinde ise bu Stratejik Konsept genişletilerek yenilenmiştir. Ortaya çıkan metinde nükleer silahlardan arınmış bir dünya söylemi ön planda olmuştur. Temel amaç ise nükleer ve konvansiyonel silahlardan arındırılmış bir dünya oluşturmak olarak belirtilmiştir (NATO.int, 2010b: 31–34; Ok, 2015: 77). 2010 Lizbon Zirvesinde açıklanan yeni Stratejik konsept üç sac ayak üzerine inşa edilmişti. Birinci görev Washington antlaşmasının 5. maddesindeki ortak savunma taahhüdünü yerine getirmektir. İkinci görev ise kriz yönetim misyonu ile hareket ederek, krizlerin oluşması ve tırmanmasının önlenmesi, barışı koruma harekâtlarının barışı temin etmesiydi. Son görev tanımı ise güvenlik için işbirliği sağlamak, alan dışı global güvenliği bu işbirliği vasıtası ile tesis etmektir (NATO.int, 2010a:

8–9). Bu güvenlik için işbirliği görevi çerçevesinde NATO, ittifaka üye olmayan devletlerle işbirliği yöntemi ile birliktelik kurmayı amaç edinmiş, bu yöntem ile global ölçekli savunma örgütü olma amacı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Gürcistan, Ukrayna, Rusya devletleri yanında, Avrasya, Ortadoğu, Kuzey Afrika bölgesi ile ortaklık ve işbirliği yapılmıştır (Ok, 2015: 78).

1999 stratejik konseptinden farklı olarak 2010 stratejik konseptinde siber saldırı tehdidi özellikle vurgulanmıştır. 1999 yılında “güvenlik riski” olarak dillendirilen sabotaj, terör ve örgütlü suçlar 2010 yılında “doğrudan tehdit” olarak nitelendirilmiştir (NATO.int, 2010a: 17). 2012 yılında gerçekleştirilen Chicago Zirvesinde “akıllı savunma” konsepti ön plana çıkarılmış, NATO üyelerinin milli silahlarının gerektiğinde bütün üyelere paylaşımı ve savunma endüstrisinin NATO gereksinimlerine göre geliştirilmesi amaçlanmıştır (Ok, 2015: 80–81). Daha da önemlisi NATO’nun terörle mücadele politikaları başlığı altında yayınladığı metindir. Metnin girişi,

“Terörizm NATO ülkelerinin vatandaşlarının güvenliği ve uluslararası istikrar ve refah için daha geniş bir tehdit oluşturuyor ve öngörülebilir gelecek için bir tehdit olmaya devam edecek. Teröristler uluslararası sınırları aşma, hücre kurma, hedefleri uzlaştırma ve saldırı yapma yeteneklerini gösterdiler. Tehdit, Müttefiklerin kendi toprakları dahil olmak üzere İttifak için stratejik öneme sahip alanlara ve bu alanlara yayılmaya devam eden terörist gruplar ve bireyler tarafından daha da kötüleşmektedir. Modern teknoloji, özellikle teröristler kimyasal, biyolojik, radyolojik veya nükleer (KBRN) yetenekler ve siber yetenekler edinmeye çalıştıkça, geleneksel ve geleneksel olmayan araçların kullanıldığı terörist saldırıların potansiyel etkisini arttırmaktadır. İstikrarsızlık veya çatışma, terörizmin yayılmasına elverişli bir ortam yaratabilir” (NATO.int, 2012: 1)

şeklinde yapılmıştır. Buna göre terörizmle mücadele konusunda NATO’nun terörist tehditlere yönelik istihbarat paylaşımı ve stratejik değerlendirmeyi amaçlayan farkındalık, terör tehditlerini bertaraf etmeyi sağlayacak imkân ve kabiliyetlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır, terörle mücadelede aktif rol üstlenilmesine izin veren angajman stratejileri belirlenmiştir (Ekşi, 2017: 58). Yapılan bu açıklamaların artık NATO’nun küresel ölçekli bir terörle mücadele örgütüne dönüşmesini destekler nitelikte olduğu savunulabilir.

NATO’nun 2016 Varşova Zirvesi’ndeki gündemi caydırıcılık ekseninde gerçekleşmiş, Ukrayna krizi, Suriye’deki iç savaş, Küresel Terörizm, Rusya’nın etkinliği gibi konular gündemde yer almıştır (Bağbaşıoğlu, 2018: 67). Zirve sonrası açıklanan belgede “Komşularımız daha istikrarlıysa, daha güvende oluruz” (NATO.int, 2016: 7) söylemi dikkat çekicidir. NATO’nun dönüşüm aşamalarında küresel bir aktör olma çabasından bahsetmiştik. Terörizmle mücadele hususunda da, uluslararası topluma doğrudan tehdit oluşturan terörizme karşı dayanışma içinde birleşildiği bu belgede vurgulanarak küresel aktör olma söylemi NATO açısından pekiştirilmiştir diyebiliriz.

2017 Brüksel Zirvesi’nde alınan NATO’nun DEAŞ ile mücadeleye katılma kararı, artık NATO’nun yeni terörizmle mücadele konseptinin ve küresel bir aktör olma kimliğinin pekiştiğinin göstergesi olmuştur. DEAŞ, bir yandan NATO’nun dönüşümünü sağlarken öte yandan da NATO’ya meşruiyet kazandırmaktadır. Diğer bir ifadeyle 1990’larda Balkanlardaki insan hakları ihlalleri NATO’nun dönüşümüne meşruiyet sağlamışken şimdi de DEAŞ ve benzeri terörizm faaliyetleri NATO’nun yeni bir kimlik edinmesine meşruiyet sağlamaktadır (Ekşi, 2017: 46).

Sonuç

Soğuk Savaş koşullarında SSCB ve Varşova Paktı tehlikesine karşı Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'yı birleştiren ve Atlantik bölgesinin kuzeyini temsil eden bir örgüt olarak 1949 yılında kurulan NATO, SSCB'nin ve Varşova Paktının dağılması sonrası adeta görevsiz kalmıştı. Birçok teorisyene göre Soğuk Savaşın sonu NATO'nun da sonunu getiren bir dizi hareketin başlangıcıydı. Ancak daha 1990'ların başında özellikle Doğu Avrupa bölgesinde çıkan bölgesel çatışmalar, Batı Avrupa güvenliğine tehlike olarak yorumlanmış, Avrupa ülkelerinin çıkan bu krizlere müdahalede yetersiz kalması nedeniyle NATO'nun Bosna ve Kosova gibi bölgesel krizlere müdahalesi gündeme gelmiştir.

NATO bu yeni durumda kendisini feshetmek yerine genişleyerek dönüşmeyi ve yeni bir kimlik edinmeyi tercih etmiş, bu alanda yapılan zirve toplantıları sonrası açıklanan bildirilerle bu dönüşüm söylemler üzerinden sağlamaya çalışılmıştır. Bu açıdan kamuoyu ile paylaşılmayan NATO zirve toplantılarında alınan stratejik konsept kararları artık kamuoyuyla paylaşmaya başlanmış ve NATO'nun yeni kimliğini yeni tehditleri göstererek oluşturmaya ve sağlamlaştırmaya gayret edilmiştir. Bu çerçeveden hareketle Soğuk Savaştan sonra varlığı sona ereceği kabul edilen NATO'nun, yeni tehditler bularak, yeni görev tanımlamaları edinerek varlığını günümüze kadar devam ettirebildiği görülmektedir. Bu çerçevede çalışmamızda iddia ettiğimiz gibi, NATO zirveleri sonrası açıklanan bildirilerle, postyapısalcı felsefenin gerçekliğin söylemler aracılığı ile inşa edildiği varsayımından hareketle, söylemsel olarak NATO'ya yeni bir kimlik inşa edilmiştir.

Postyapısalcı teorisyenlerin kimliklerin söylemler aracılığıyla oluşturulduğu, ben kimliğinin tanımlanmasında ötekinin varlığının tehdit olarak algılanmasının ön plana çıkarıldığı perspektifinden hareketle, NATO'nun da kuruluşunun bu “öteki düşmandır” anlayışı ile oluştuğunu söyleyebiliriz. Soğuk Savaşın sona ermesi ile bu “öteki düşman” olan SSCB'nin ortadan kalkması NATO için bir varlık sorunu haline gelmiş, bu amaçla genişleyerek bölgesel bir savunma örgütü rolünden, küresel bir savunma örgütü rolüne bürünmek, bu amaçla dışarıda yeni “öteki düşman” kimlikleri bularak içeride yeni NATO kimliğini oluşturmak istenmiştir. Bu amacın şuana kadar NATO'nun varlığını sürdürmesi bakımından başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Bu amaçla son on yılda uluslararası terörizm NATO için bir “dışarıda düşman” haline gelmiştir. Terörizmle mücadele konseptinin geliştirilerek, yeni küresel aktör kimliğine olan ihtiyaç, dünya kamuoyuna sergilenmeye çalışılmış ve NATO'nun bu ihtiyacı gidereceği söylemsel olarak ortaya konmuştur. Bu amaçla özellikle Suriye'deki iç savaş ortamından faydalanarak büyüyen DEAŞ terör örgütü ile mücadele, 2017 yılındaki Brüksel zirvesinde NATO için bir görev haline getirilmiştir.

Her ne kadar NATO için yeni kimlik inşası sağlanmış ve bu çerçevede global bir savunma örgütü haline gelerek varlığını sürdürmesi amaçlanmış olsa da, NATO için hala görev sınırlarının neresi olduğu ile ilgili çeşitli sorunlar yer almaktadır. Bu yeni dönemde NATO'nun Afganistan ve Libya gibi alan dışı birtakım müdahaleler yaptığı görülse de, ittifak üyeleri arası çeşitli sorunlardan dolayı, Suriye gibi birtakım sorunlarda, alan dışılık iddiası ile müdahaleden kaçınıldığı da görülmektedir. Bu çerçevede akla gelen soru, bu yeni kimlik inşasının yalnızca söylemsel olarak inşa edilmesinin, ittifak içi anlaşmazlıklarda sorunlara yol açıp açmayacağı ile ilgilidir. NATO'nun bazı uluslararası sorunlarda alan dışı kullanılıyor olması, onu küresel bir örgüt olarak tanımlamamız için yeterli midir? Bu soruların cevaplanması için, bu alanda başkaca çalışmalara da ihtiyaç duyulacaktır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktürk, Ş. (2012). "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (34), 73–97.
- Arı, T. (2014). "Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler", (Editör: Tayyar Arı). *Uluslararası İlişkiler Teorileri-2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*. Bursa: Dora Yayınları, 1–48.
- Ashley, R. K. (1988). "Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anarchy Problematique", *Millennium: Journal of International Studies*, 17 (2), 227–262.
- Aydın-Düzgüt, S. (2011). "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8 (29), 49–70.
- Aydın-Düzgüt, S. (2015). "Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12 (46), 153–168.
- Bağbaşıoğlu, A. (2018). *NATO'nun Dönüşümü'nün Balkanlar'a Yansımaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bayram, A. K. (2018). "Foucault'nun Yöntemi: Hakikatin Söylemsel İnşasının Arkeolojisi ve Soykütüğü", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 217–230.
- Belgi, F. (2018). "Tarih, Foucault ve Soybilim", <https://www.ekdergi.com/tarih-foucault-ve-soybilim/#sdfnote4sym> (Erişim Tarihi: 18.04.2020).
- Best, S., ve D., K. (2011). *Postmodern Teori Eleştirel Soruşturmalari*. (2. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozkurt, E., Kütükçü, M. A., ve Poyraz, Y. (2004). *Devletler Hukuku Mevzuatı*. (1. Basım). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Campbell, D. (1992). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press.
- Campbell, D. (2010). Poststructuralism, (Editörler: Tim Dunne, Milja Kurki, ve Steve Smith), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 213-237.
- Connolly, W. E. (1989). Identity and Difference in Global Politics, (Editörler: James Der Der Derian ve Michael Saphiro), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of Worl*, New York: Lexington.
- Davetak, R. (2015). Postyapısalcılık, (Editörler: Scott Burchill, Andrew Linklater, R. Davetak, J. Donnelly, T. Nardin, M. Peterson, ... J. True). (Çev.Muhammet Ağcan ve Ali Arslan), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (2. Basım). İstanbul: Küre Yayınları, 247–284.
- Demirtaş Bagdonas, Ö. (2012). Postyapısalcılık ve Dış Politika: Türkiye'nin Kıbrıs Söyleminde "Milli Çıkar"ın İnşası, (Editörler: Ertan Efeğil ve Rıdvan Kalaycı), *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, (1. Basım). Ankara: Barış Kitabevi, 53–80.
- Derrida, J. (1981). *Positions*, Chicago: University of Chicago Press.
- Ekşi, M. (2017). "Dönüşerek Varlığını Sürdüren NATO'nun 2000'lerdeki Yeni Rolü: Deaş/Terörizmle Mücadele Ve Türkiye", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), 43–72.
- Foucault, M. (2011). *Felsefe Sahnesi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goldstein, J. S., ve Pevehouse, J. C. (2015). *Uluslararası İlişkiler*, (1. Basım), Ankara: BB101 Yayınları.
- Güler, N. (2013). "Kitle İletişim Araçları, Post-Yapısalcılık Ve Çoğul Olanaklar", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (5–6), 47–63.
- Gürkaynak, M. (2005). "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Avrupa Güvenliği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 7–27.
- Güvenç, S. (2015). "NATO'nun Evrimi ve Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12 (45), 101–119.
- Hansen, L. (2016). "Söylem Analizi, Postyapısalcılık ve Dış Politika", (Editörler: Steve Smith, Amelia Handfield, ve Tim Dunne), (Çev.Nasuh Uslu), *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*, (2.Basımdan), İstanbul: Röle Anakemik Yayıncılık, 94–109.

- Karaosmanoğlu, A. L. (2014). "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (40), 3–38.
- Kardaş, T., ve Erdağ, R. (2017). "Postyapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler", (Editör: Ramazan Gözen), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 379–404.
- Kotlu, E. (2007). *Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Sosyal Teoride Dil*, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- NATO.int. (1989). Declaration of the Heads of State and Government. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23554.htm (Erişim Tarihi: 18.04.2020).
- NATO.int. (1990). The London Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (1991a). The Alliance's New Strategic Concept. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (1991b). The Rome Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23846.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (1994). The Brussels Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (1997). Madrid Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25460.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (1999). The Alliance's Strategic Concept. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (2002). Prague Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm? (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (2010a). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Kavram. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf (Erişim Tarihi: 10.04.2020).
- NATO.int. (2010b). Lisbon Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (2012). NATO's Policy Guidelines On Counter-Terrorism. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO.int. (2016). The Warsaw declaration on Transatlantic Security. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133168.htm (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- NATO. (1998). *NATO El Kitabı 50. Yıldönümü Sayısı*, Brüksel: NATO Basın ve Enformasyon Bürosu.
- Ok, M. (2015). *Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Türkiye Perspektifinden İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Onart, A. (1973). "Değişik Yönleriyle Yapısalcılık ve Yapı Kavramı", *Türk Dili Dergisi*, 262 , 231–260.
- Ongur, H. Ö. (2015). "Postyapısalcılık", (Editörler: Ş. Kardaş ve Ali Balcı), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 239–251.
- Orman, T. F. (2015). "Jacques Derrida Düşüncesinde "Dil"", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1 , 61–81.
- Özdemir, C. (2001). "Kimlik ve Söylem", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 107–122.
- Özer, S., Uysal Oğuz, C., ve Atvur, S. (2010). "NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 19 , 257–285.
- Pekşen, H. D. (2016). "NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12 (23), 35–69.
- Purtaş, F. (2005). "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1 (2), 1–30.
- Say, Ö. (2013). "Yapısalcılıktan Postyapısalcılığa Çoğulculuğun İnşası", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (2), 331–346.

Şen, Ö. F. (2015). "Uluslararası İlişkiler Kuramları Post-Yapısalcılık" https://www.academia.edu/20842556/Post-yapısalcılık_Post-structuralism_ (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

Shapiro, M. J. (1988). *The Politics of Representation: Writing Practices in Biography, Photography and Policy Analysis*. (1. Basım). Madison: University of Wisconsin Press.

Walker, R. B. J. (1993). *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. New York: Cambridge University Press.